

Manual mbi historinë gojore

Ide dhe praktika për nxënës,
mësues dhe studiues të rinj

INSTITUTI PËR DEMOKRACI, MEDIA DHE KULTURË

MANUAL MBI HISTORINË GOJORE

IDE E PRAKTIKA PËR NXËNËS, MËSUES
DHE STUDIUES TË RINJ

MANUAL PËR HISTORINË GOJORE

Ide dhe praktika për nxënës, mësues dhe studiues të rinj

Një botim i Institutit për Demokraci, Media dhe Kulturë (IDMC)
(Institute for Democracy, Media and Culture)

Adresa: Rr. Bardhok Biba
Hyrja A, Kati 11, Tiranë
Tel: +355 44521899
Email: office@idmc.al
www.idmc.al

Projekti është mbështetur nga Fondacioni Konrad Adenauer (KAS) në Tiranë

Adresa: Blv. Dëshmorët e Kombit
Kullat Binjake 1, Kati 11, Zyra A3
Tiranë, Shqipëri
Tel: +355 4 22 66 525
Email: info.tirana@kas.de

Copyright © Institutit për Demokraci, Media dhe Kulturë (IDMC)
(Institute for Democracy, Media and Culture)

Botimi i parë FILARA
Tiranë, 2018

ISBN 978-9928-4482-1-7

Shtypur në shtypshkronjën FILARA
Adresa: Rr. "Sabaudin Gabrani",
ish-Kombinati "Misto Mame" Tiranë
Tel: 042258801
Email: filarabotime@yahoo.com

PARATHËNIE

Gjatë organizimit të përvitshëm të konkursit "Pyet gjyshërit" më ka rënë në sy dëshira e të rinjve për të intervistuar pjesëtarë të familjes apo për të mbledhur histori në komunitetin ku jetojnë. Përmes historive jetësore, siç shprehen edhe vetë, ata kanë zbuluar tema dhe çështje që ndikojnë në një farë mënyre edhe jetën e tyre sot. Mbledhja e dëshmive gojore nuk është një instrument që përdoret në shkollat tona. Për këtë arsye, Instituti për Demokraci, Media dhe Kulturë (IDMC) është përpjekur prej vitesh ta inkurajojë këtë jo vetëm me konkurset për të rinj. Në kuadër të projektit "Unë dëshmoj", me mbështetjen e Fondacionit Konrad Adenauer (KAS), janë kryer prej disa vjetësh intervista me persona, dëshmitë e të cilëve hedhin dritë mbi përndjekjen gjatë regjimit komunist shqiptar, në vitet 1944-1990. Këto dëshmi mund të aksesohen nga kushdo në faqen online të Observatorit të Kujtesës (observatorikujteses.al).

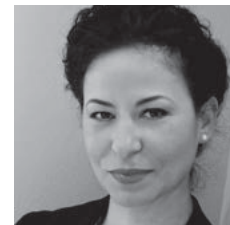
Procesi i dokumentimit dhe arkivimit të këtyre dëshmive ndër vite, por edhe problemet që hasëm gjatë kësaj pune, na frymëzoi të punonim për të sjellë në jetë një Manual, për të inkurajuar të rinjtë, gjimnazistët, të mbledhin sa më shumë histori gojore. Por materialet e Manualit mund të përdoren nga grupe të ndryshme interesi: mësues të historisë dhe lëndëve të tjera relevante, studentë, historianë, gazetarë, studiues dhe të interesuar të tjerë. Synimi ynë si IDMC është të sensibilizojmë mbi rëndësinë e mbledhjes së historive gojore për ndriçimin e historisë. Përdorimi i historive gojore nga mësuesit dhe nxënësit ndihmon në aktualizimin e historisë, të përballjes me nocionet e demokracisë dhe diktaturës, si dhe me ruajtjen e një kujtese kolektive të përbashkët.

Në punën tonë për mbledhjen e dëshmimeve gojore kemi parë shumë qartë se mbledhja e dëshmimeve gojore është një proces që shkon përtej vendosjes së një mikrofoni apo regjistruesi në mes të tavolinës dhe inkurajimit të familjarëve për të treguar jetën e tyre. Sepse dokumentimi i perspektivave të ndryshme të mënyrës si e kupton gjithsecili të shkuarën është një vlerë e shtuar për kujtesën tonë kolektive. Manuali është i pajisur me kapituj që do t'i shpjegojnë nga afër problematikat e këtij procesi si dhe mekanizmat për të mbledhur dëshmitë gojore.

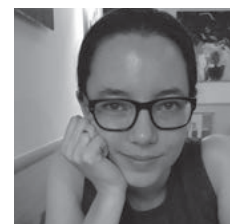
Ky Manual do të ishte i pamundur pa punën e palodhshme të disa njerëzve që na kanë shoqëruar gjatë muajve që përpilohej Manuali: Valbona Bezati që ndau me ne përvojën e intervistimit dhe editimit të historive gojore në kuadër të Observatorit të Kujtesës; Matilda Karçanaj për koordinimin e kapitujve dhe rishikimin e punimit final; Vojsava Kumbulla dhe Gentian Dedja për kritikën e tyre të vlefshme nga këndvështrimi i mësuesve që do ta aplikojnë atë në orët e mësimi; Sonila Danaj dhe Idris Idrizi për redaktimin shkencor të Manualit nga perspektiva e studiesve të rinj; si dhe Ana Pekmezi për faqosjen profesionale.

Dr. Jonila Godole
Drejtore e IDMC

AUTORËT

Dr. Jonila Godole është prej vitit 2005 pedagoge në Universitetin e Tiranës, Departamenti i Gazetarisë dhe Komunikimit. Ajo ka studiuar për shkencë politike, sociologji dhe pedagogji në Universitetin "Johann Wolfgang Goethe" Frankfurt am Main. Godole ka qenë një nga gazetaret e para të shtypit të pavarur në Shqipëri pas rënies së regjimit komunist, e njohur sidomos për intervistat politike. Është doktore e shkencave që prej vitit 2013 dhe autore e dhjetëra artikujve shkencorë botuar brenda dhe jashtë vendit kushtuar zhvillimit të mediave dhe gazetarisë në vendet postkomuniste. Prej vitit 2014 Godole është drejtore ekzekutive e IDMC (www.idmc.al), një institucion partner i Fondacionit Konrad-Adenauer në Tiranë.

Kailey Rocker është kandidatë për doktoraturë në Departamentin e Antropologjisë në Universitetin e Karolinës së Veriut, Chapel Hill (UNC). Ajo ka një master në Antropologjinë Kulturore nga UNC dhe Bachelor në Sociologji dhe Antropologji nga Kolegji Millsaps në Xhakson, Misisipi. Projekti i saj i tanishëm i kërkimit ndjek rritjen e kohëve të fundit të projekteve të kujtesës historike të periudhës socialiste në Shqipëri dhe fokusohet në veçanti në angazhimin e të rinjve.

Edlira Agolli ka diplomë Master për Studime Evropiane dhe diplomë universitare në Letërsi. Në vitet 2003-2006 ka punuar si arkiviste në Prezencën e OSBE-së në Shqipëri. Që prej vitit 2015, po në këtë institucion koordinon projektin "Mbështetja e një platforme kombëtare për trajtimin e të kaluarës komuniste në Shqipëri."

LISTA E SHKURTESAVE

AHA	American Historical Association (Shoqata e Historisë Amerikane)
AOH	Association for Oral History (Shoqata për Historinë Gojore)
CCOHR	The Columbia Center for Oral History Research (Qendra e Columbusë për Studimin e Historisë Gojore)
IDMC	Instituti për Demokraci, Media dhe Kulturë
IIPP	Instituti Ish të Përndjekurit Politikë
ISKK	Instituti i Studimeve për Krimet dhe Pasojat e Komunizmit
OHA	Oral History Association (Shoqata e Historisë Gojore)
OHS	Oral History Society (Shoqëri e Historisë Gojore)
OSCE	Organization for the Security and Cooperation in Europe (Organizata për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë)
SOHP	The Southern Oral History Program (Programi i Historisë Gojore nga Jugu)

PASQYRA E LËNDËS

Parathënie	03
Lista e shkurtesave	06

HYRJE

TË DHËNA PËR PËRDORIMIN E MANUALIT

Kujt i drejtohet ky manual?	09
Cilat janë objektivat kryesore të këtij manuali?	09
Çfarë përfshin ky manual?	10
Shënim mbi terminologjinë	12

KAPITULLI 1

NJË VËSHTRIM HISTORIK I HISTORISË GOJORE	13
Çfarë është intervista e historisë gojore dhe si u zhvillua kjo metodologji?	13

KAPITULLI 2

NJË SHËNIM PËR ETIKËN PARA SE TË FILLONI

TË PËRDORNI HISTORINË GOJORE	17
Etika e kryerjes, përdorimit, ruajtjes, publikimit dhe shpërndarjes së historive gojore	18
“Mbi mbrojtjen e të dhënave” në Shqipëri	19

KAPITULLI 3

PROCESI I INTERVISTIMIT NË HISTORINË GOJORE	22
Hapi i parë - Faza përgatitore (gjetja e temës dhe e dëshmitarit)	23
Hapi i dytë - Intervistimi	26
Hapi i tretë - Analiza e intervistës dhe prezantimi i rezultateve	30
Hapi i katërt - Marrëveshja e mirëkuptimit mes palëve dhe e drejta e autorit ..	32

KAPITULLI 4

ZHVILLIMI I NJË PROJEKTI BAZUAR NË HISTORINË GOJORE	35
Planifikimi tematik dhe shkrimi i projektit me bazë historinë gojore	35
Dokumente ndihmëse	41

KAPITULLI 5**RUAJTJA DHE PUBLIKIMI I TË DHËNAVE TË MBLEDHURA**

NGA HISTORIA GOJORE	45
Arkivimi i regjistrimeve	46
Dixhitalizimi i arkivës së historisë gojore	49
Publikimi i historisë gojore në forma të ndryshme dhe vlera e saj	50

KAPITULLI 6**MËNYRAT PËR TË PËRFSHIRË INTERVISTAT E HISTORISË**

GOJORE NË SHKOLLA DHE NË PUNË KËRKIMORE	55
Si të motivojmë nxënësit e shkollave të mesme që të zhvillojnë projekte me historinë gojore	57
Krijimi i njohurive të reja - përdorimi i historisë gojore në kërkimin tuaj	67

SHTOJCA A

BURIME TË TJERA PËR HISTORINË GOJORE NGA INTERNETI	71
---	----

SHTOJCA B

MATERIALET PËR TË REALIZUAR NJË PROJEKT TË HISTORISË GOJORE	77
--	----

Fjalorthi i termave të përdorura në manual	82
---	----

Bibliografia	89
---------------------------	----

HYRJE

TË DHËNA PËR PËRDORIMIN E MANUALIT**Kujt i drejtohet ky manual?**

A ju ka ndodhur të keni pyetur ndonjëherë një pjesëtar të familjes ose ndonjë të afërm që t'ju tregojë përvojën e tij personale lidhur me një ngjarje historike? A keni dëgjuar ndonjëherë për termat: histori gojore, intervistë e thëlluar, histori e jetës, narrativë e jetës ose memoar i regjistruar? A keni menduar ndonjëherë për përfshirjen e intervistave të historisë gojore si mësim jashtëshkollor në klasën tuaj të shkollës së mesme ose si një metodë pune për projektin tuaj të kërkimit? A jeni mësues i shkollës së mesme apo studiues i ri? Nëse jeni përgjigjur “po” për ndonjë nga pyetjet e mësipërme, atëherë ky manual është për ju. Në këtë doracak, ne eksplorojmë potencialin që përmban intervista për të mbledhur dëshmi të historisë gojore, duke pasur parasysh mësuesit e shkollave të mesme dhe studiuesit e rinj. Ndërkohë, besojmë se mbledhja e historive gojore, e cila paraqet një perspektivë unike dhe personale mbi të kaluarën, është një metodologji që nuk është eksploruar shumë në shkollat e mesme shqiptare dhe në studimet universitare.

Cilat janë objektivat kryesore të këtij manuali?

Gjatë përgatitjes së këtij manuali, kemi pasur parasysh dy objektiva: (1) të inkurajojmë mësuesit e shkollave të mesme dhe studiuesit e rinj që të mësojnë më shumë rreth historisë gojore dhe procesit të intervistimit; (2) t'u paraqesim atyre mjetet e nevojshme për t'i përfshirë

këto intervista në detyrat dhe projektet kërkimore në shkollat e mesme. Për të arritur këto objektiva, materiali është organizuar në mënyrë të tillë, ku disa kapituj trajtojnë zhvillimin e historisë gojore dhe metodave të intervistimit, nga fillimet e saj dhe deri te përcaktimi bashkëkohor. Në kapitullin e parë paraqitet një përmbledhje e pesë kapitujve vijues si dhe informacione shtesë mbi etikën e zhvillimit dhe përdorimit të intervistave të historisë gojore.

Çfarë përfshin ky manual?

Kapitulli 1 trajton përhapjen e metodës së historisë gojore në mes të shekullit të 20-të dhe rritjen e rëndësisë së saj në ditët e stome, veçanërisht, në kërkimin shkencor të shkencave sociale. Dëshmitë e dëshmitarëve okularë mbi ngjarje nga e kaluara transformojnë në mënyrë të rëndësishme perceptimin tonë mbi historinë, duke e çliruar nga këndvështrimi i njëanshëm dhe duke e treguar atë nga disa perspektiva. Ky proces, jo vetëm ndryshon fokusin tonë personal, por mundëson edhe shtrirjen në grupime dhe përfshin persona, të cilët tradicionalisht, nuk kanë qenë të përfshirë në diskutimin e historiografisë dhe fushave të ngjashme me të. Gjithashtu, këto lloj intervistash na lejojnë që të kuptojmë se si janë perceptuar dhe përjetuar momentet historike dikur dhe si vazhdojnë të përjetohen ato në ditët e sotme.

Për shkak të përgjegjësisë tonë etike ndaj atyre që ndajnë me ne historitë dhe dëshmitë e tyre, në Kapitullin 2 do flasim për etikën e zhvillimit, përdorimit dhe publikimit të intervistave të historisë gojore. Kjo pjesë thekson se kushdo që është i interesuar të përdorë historinë gojore, përpara se ta përfshijë këtë metodë në detyrat e klasës apo në projekte kërkimore, duhet të ketë parasysh rregullat e etikës dhe kuadrin ligjor për mbrojtjen e të dhënave dhe të të drejtave të autorit.

Kapitulli 3 paraqet një këndvështrim mbi mënyrën se si zhvillohen metodat e intervistimit të historisë gojore. Këtu tregohen katër hapa

kryesorë: (1) kërkimi mbi temën, identifikimi i personave që do të intervistohen dhe marrja e pëlqimit për pjesëmarrjen e tyre në intervistë; (2) zhvillimi i intervistës; (3) ndërmarrja e hapave të parë për të analizuar dhe paraqitur rezultatet. Hapi i fundit fokusohet mbi rëndësinë e ndërtimit të një raporti miqësor mes intervistuesit dhe të intervistuarve dhe respektimit të të drejtave të tyre si subjekte të intervistimit.

Kapitulli 4 paraqet strategjitë për të zhvilluar projekte për shkollat e mesme dhe për studime duke pasur në fokus historinë gojore. Përpara se të zhvillojnë intervista të historisë gojore, drejtuesit e projektit (mësuesit ose kërkuesit shkencorë) dhe stafi mbështetës (nxënës, studentë ose asistentë) duhet të identifikojnë një temë kryesore dhe tematikat e projektit të historisë gojore, si dhe objektivat kryesorë për projektin. Në këtë kapitull, mund të gjeni koncepte formash dhe sugjerime se si t'i përmbushim gjithë sa përmendëm më sipër.

Kapitulli 5 jep detaje mbi mënyrat se si mund të organizosh, ruash dhe prezantosh të dhënat e grumbulluara nga projektet e historisë gojore. Këtu mund të gjenden forma të nevojshme, të cilat drejtuesit dhe personeli mbështetës i projektit mund t'i përdorin për të arkivuar të gjithë materialet, nga propozimi fillestar i projektit. Gjithashtu, ky kapitull diskuton mbi rëndësinë e arkivit dixhital dhe përdorimin e tij në rritje, si një nga mënyrat më efikase për të ndarë të dhënat tuaja të historisë gojore me publikun.

Së fundmi, kapitulli 6 fokusohet në mënyrat e ndryshme, ku mësuesit dhe kërkuesit shkencorë mund të përdorin historinë gojore në shkolla apo në projekte kërkimore. Gjysma e parë u dedikohet mësuesve të shkollave të mesme dhe paraqet dy përfaqje të ndryshme mbi përfshirjen e historisë gojore në praktikën mësimore. Pjesa tjetër e Kapitullit i drejtohet studiuesve të rinj dhe paraqet shembuj të ndryshëm se si ata kanë përdorur intervistën e historisë gojore .

Shënim mbi terminologjinë

Një term që ju do ta hasni rregullisht gjatë leximit të këtij manuali është “oral history”- histori gojore. Ky term i referohet njëherazi dëshmisë verbale mbi të kaluarën për ata që e kanë përjetuar, por është dhe një metodë shkencave të historisë për të mbledhur këto dëshmi. Në këtë manual kemi zgjedhur të përdorim në mënyrë strikte termin **“histori gojore”** në vend të ndonjë termi tjetër si “histori e rrëfyer”, për shembull, sepse është më afër strukturës së terminologjisë origjinale dhe, sepse është përdorur gjerësisht nga studiuesit shqiptarë brenda dhe jashtë vendit. Jemi të vetëdijshëm se termi “histori gojore” mund të krijojë fillimisht ndonjë pështjellim kuptimor, por shpresojmë se nga fundi i manualit, paqartësitë do të jenë zhdukur pas thellimit të njohurive në këtë fushë.

Në vazhdim, teksti është i pajisur me një numër termash që ne i kemi konsideruar të rëndësishme për historinë gojore dhe metodologjinë që përdoret në këtë Manual. Të gjithë këta terma janë organizuar nga ana alfabetike dhe janë vendosur në një fjalorth, i cili ndodhet në Shtojcën B dhe në bibliografi. Fjalorthin mund ta gjeni në faqen 82-88.

Kujtohuni të kontrolloni shtojcat për burime dhe informacione shtesë. Shtojca A përmban të dhëna për materiale shtesë që gjenden në internet, duke përfshirë edhe linqet në arkivat e historisë gojore. Shtojca B përfshin versione te paplotësuar të të gjitha formave të përfshira në këtë Manual, të cilat ju mund t'i përdorni për të zbatuar projektet tuaja me dëshmi të historisë gojore.

KAPITULLI 1

NJË VËSHTRIM HISTORIK I HISTORISË GOJORE

Ky kapitull ju prezanton fillimisht me origjinën e historisë gojore. Më pas vazhdon me përkufizimin e historisë gojore dhe përfundon me rëndësinë e saj si një vlerë e shtuar në studimin e historisë. Në këtë kapitull do të vëmë re se historia gojore si fushë studimi nuk është shumë e vjetër dhe se gjeneza e saj ndryshon nga njëri vend në tjetrin. Përkufizimi i saj është i lidhur në mënyrë të pashmangshme me intervistën e thelluar (in-depth interview) dhe rëndësia e saj shtrihet në aspekte të ndryshme.

Çfarë është intervista e historisë gojore dhe si u zhvillua ajo si metodologji?

Bazuar në publikimin mbi “*Historinë Gojore*” nga Robert Perks dhe Alistair Thomson “projekti i parë i historisë gojore filloi në Columbia University në Nju Jork, në vitin 1948, me regjistrimet e arkivuara me meshkuj të racës së bardhë...” (Perks & Thomson 2003: 1). Rreth asaj kohe, në vitet 1950 dhe 1960, në Britani, pionierët e historisë gojore ishin më shumë të interesuar në regjistrimin e përvojave të të ashtëquajturve njerëz “të thjeshtë”, përfaqësues të klasës punëtore (Po aty). Vetëm nga fundi i viteve 70-të, historia gojore ishte shpërndarë si pjesë e projekteve të arkivimit dhe njëhej nga akademikët e komunitetit të historianëve në disa vende të botës” (Po aty: 3).

Kol Gjon Jubani duke ndarë historinë e tij familjare në kuadër të projektit "Unë dëshmoj". © IDMC

Sipas Perks dhe Thomson, historia gojore ka pasur një ndikim domethënës në praktikën historike të gjysmës së dytë të shekullit XX dhe "ka demokratizuar studimin e së shkuarës duke regjistruar përvojat e njerëzve që kanë qenë "në hije të historisë" (Po aty: ix). Ata e shohin historinë gojore si "intervistim me pjesëmarrjen e **dëshmitarëve okularë**, në ngjarje të së shkuarës, për qëllime të rindërtimit historik" dhe pajtohen se ka pasur një ndikim të rëndësishëm në historinë bashkëkohore, siç vihet re dhe nga përdorimi i metodës së historisë gojore në shumë vende.

Ndërsa Valerie Raleigh Yow në volumin e dytë "*Regjistrimi i historisë gojore - Një Guidë për Shkenca Shoqërore dhe Humane*", publikuar në vitin 2005, e përkufizon historinë gojore si regjistrim të dëshmime personale, të transmetuara në mënyrë gojore. Ajo përdor disa terma të tjerë në përkufizimin e historisë gojore si: "**intervista e thelluar**" (*in-depth interview*), **kujtesë e regjistruar** (*recorded memoir*), **histori e jetës** (*life history*), **rrëfim i jetës** (*life narrative*), **kujtime të regjistruara** (*taped memories*), **rishikim i jetës** (*life review*), duke nënkuptuar se është dikush tjetër i përfshirë, i cili përcakton temën dhe frymëzon narratorin të fillojë të kujtojë, që regjistron e prezanton fjalët e narratorit" (Raleigh Yow 2005: 3).

Në veçanti, ajo argumenton se "intervista e thelluar, e regjistruar, ose historia gojore është një metodë kërkimi specifike brenda kuadrit të përgjithshëm të metodave cilësore (...), por se ajo është në mënyrë të pashmangshme subjektive: subjektiviteti i saj është njëkohësisht vendimtar për të kuptuar domethënien që i japim të kaluarës dhe të tashmes" (Po aty: 23). Ajo thekson se të nxjerrësh kuptime nga përvojat e jetuara është detyrë e rëndësishme e kërkimit cilësor dhe veçanërisht e intervistave të historisë gojore, sepse intervista e thelluar ofron një avantazh të të parit në një kompleksitet të plotë të botës së dikujt tjetër (Po aty). Edhe Perks dhe Thomson shprehin se intervistat janë të rëndësishme sepse ato dokumentojnë "aspekte të veçanta të përvojës historike që gati mungojnë nga burime të tjera, si marrëdhëniet personale, puna shtëpiake apo jeta familjare..." (Perks & Thomson 2003: ix).

Ata theksojnë se në projekte të caktuara të historisë gojore "qëllimi parësor ka qenë fuqizimi i individëve ose i grupeve shoqërore përmes procesit të kujtimit dhe riinterpretimit të së kaluarës, me theksin te vlera e procesit, po aq sa edhe te produkti historik" (Po aty). Nëse do të marrim si shembull projektin e IDMC-së, "Unë Dëshmoj", synimi ka qenë integrimi i ish të përndjekurve dhe të burgosurve politikë të diktaturës komuniste në vlerësimin e kujtesës historike. Përvoja e tyre individuale është trajtuar si një mjet i rëndësishëm për zbulimin dhe eksplorimin e të shkuarës nga burime autentike duke lidhur kontekstin e kohës së atëherme me të sotmen dhe, duke lejuar një riinterpretim të ngjarjeve që kanë ndodhur.

Përdorimi i intervistave si burim autentik pranohet nga historianët profesionistë në përputhje të plotë me standardet shkencore (Thomson 2003: 22). Sipas Thomson, historia gojore si një mjet për transformimin e përmbajtjes dhe qëllimit të historisë "mund të përdoret për të ndryshuar fokusin e historisë në vetvete dhe për të hapur fusha të reja studimi. Ajo mund të thyejë barrierat midis mësuesve dhe nxënësve,

Unë Dëshmoj

DËSHMI Fatbardha Mulleti Saraçi Filip Guraziu
 Gëzim Peshkëpia Gjet(o) Vocaj Hysen Kica Hysen Shehu
 Kol Jubani Narushie Mena Reshat Kripa Vasillaq Orgoçka
 Viktor Martini Ylber dhe Shpresa Merdani Zhivgo Petrovic

UNE DËSHMOJ

OBSERVATORI ËSHTË NJË PROJEKT I:

PROJEKTE MULTIMEDIALE NË FUSHËN E KUJTESËS

Pjesa 3, " Përpjekjet për shkollim në Shkodër dhe kujtimet në rrugën Teuta"

Faqja online e projektit "Unë dëshmoj" në www.observatorikujteses.al © IDMC

midis brezave, mes institucioneve arsimore dhe botës jashtë. Dhe në shkrimin e historisë, qoftë në libra, në muze, në radio dhe në film, ajo mund t'u japë dëshmitarëve të kohës një vend kryesor në histori nëpërmjet fjalës së tyre" (Thomson 2003: 22).

KAPITULLI 2

NJË SHËNIM PËR ETIKËN PARA SE TË FILLONI TË PËRDORNI HISTORINË GOJORE

Siç përcaktohet edhe nga titulli i këtij kapitulli, përpara se të mbledhim dëshmi të historisë gojore, të cilat mund të ruhen në arkiva dixhitale ose fizike, është e nevojshme të garantojmë të drejtat e personave, të cilët ndajnë me ne historitë e tyre, si dhe t'i njohim ata me mënyrën se si do të përdoret ky material. Disa të drejta, për shembull, përfshijnë mbrojtjen e të dhënave personale ose mbrojtjen e të drejtës së autorit (copyright) mbi dëshminë e historisë gojore. Prandaj, është shumë e rëndësishme që të përgatitet një marrëveshje mirëkuptimi (memorandum of understanding) me personat që intervistojmë, në përputhje me rregullat e bordeve etike, si dhe me ligjet që trajtojnë të dhënat personale dhe të drejtat e autorit.

Në këtë kapitull do të paraqesim shkurtimisht mënyrën si funksionojnë bordet etike lidhur me projekte të historisë gojore, si dhe do të hedhim një vështrim praktik mbi ligjin për të dhënat personale në Shqipëri. Ky kapitull u drejtohet në veçanti studiuesve të rinj dhe mësuesve të shkollave të mesme, të cilët dëshirojnë të zhvillojnë sistematikisht intervista të historisë gojore dhe t'i shpërndajnë këto të dhëna nëpërmjet një studimi ose për shembull, një arkivi në internet. Më shumë informacion mbi të drejtat e autorit dhe pëlqimin e të intervistuarit mund të gjeni në kapitullin tjetër (Kapitulli 3, hapi 1 dhe 4).

Një hap i rëndësishëm në procesin e historive gojore është përgatitja e marrëveshjes së mirëkuptimit.
© Jonathan Eaton.

Etika e kryerjes, përdorimit, ruajtjes dhe shpërndarjes së historive gojore

Ndërsa historia gojore është praktikuar në mënyrë rigoroze që nga mesi i shekullit të 20-të, ata që e kanë përdorur atë, kanë ngritur vazhdimisht pyetje mbi konsideratat ligjore dhe etike që duhet të merren parasysh për të mbrojtur të intervistuarit përmes ligjeve mbi të dhënat personale dhe bordeve etike, siç është rasti i bordeve të rishikimit institucional dhe bordeve të etikës së kërkimit shkencor. Synimi i ngritjes së këtyre bordeve ka qenë shqyrtimi i qëllimit dhe metodologjisë së mbledhjes së historive gojore. Nga ana tjetër, ato u kushtojnë një vëmendje të veçantë pjesëmarrësve të përfshirë në studim, rreziqeve potenciale që mund t'u kanosen aktorëve pjesëmarrës dhe mënyrës se si ato mund të minimizohen. Bordet e etikës monitorojnë gjithashtu planifikimin e projektit, analizën dhe menaxhimin e të dhënave dhe **konfidencialitetin**.

Historikisht, këto masa u zhvilluan në përgjigje të dëmit fizik dhe fiziologjik të kërkimeve bio-mjekësore të kryera në shekullin e 20-të, p.sh. studimi i Tuskegee mbi sifilizin ose eksperimentet naziste mbi viktimat e Holokaustit. Rritja e kontrolleve rigoroze, sidomos në aspektet bio-mjekësore deri në anonimizimin e subjekteve njerëzore, fatkeqësisht, ka shërbyer në disa raste për të punuar kundër një prej objektivave kryesorë të metodologjisë së historisë gojore, siç është *mbledhja dhe ruajtja* e "informacionit historik përmes intervistave të regjistruara me pjesëmarrës të ngjarjeve historike të së kaluarës dhe mënyrat e jetesës" (OHA/AHA 2003).

Prandaj përpara se të kryeni kërkime akademike me persona konkretë - të tilla si intervistat me dëshmitarë okularë - ose të vendosni të publikoni historitë gojore të grumbulluara nga nxënësit/studentët gjatë një aktiviteti në shkollë, shqyrtoni rregullat dhe ligjet për mbrojtjen e të dhënave personale sipas rregullave të kërkimit shkencor (Ritchie 2001).

"Mbi mbrojtjen e të dhënave" në Shqipëri

Në këtë pjesë synojmë të paraqesim një panoramë të ligjeve ekzistuese në Shqipëri, të cilat duhen mbajtur parasysh kur përdorim historinë gojore në shkolla të mesme apo në projekte kërkimore. Informacionet e mëposhtme janë më shumë të natyrës praktike për përdoruesit dhe nuk marrin përsipër t'i analizojnë të gjitha aspektet ligjore që mund të implikojnë në mënyrë afatgjatë një marrëveshje mes palëve.

Pavarësisht njohjes që mund të keni me personin që po intervistoni, mos harroni ta pyesni atë mbi pëlqimin e tij paraprak, përpara se të kryeni një intervistë për projektin e historisë gojore. Për më shumë informacion në lidhje me dakordësimin mes palëve dhe llojin e informacionit që duhet të siguroni mbi bashkëbiseduesin tuaj, ju lutemi shihni kapitullin e tretë.

Në Shqipëri, ndryshe nga shembujt që sollëm më sipër nga SHBA, nuk ekzistojnë borde formale që të rishikojnë, posaçërisht nga ana etike, projektet kërkimore, por vepron ligji për mbrojtjen e të dhënave personale: “Për mbrojtjen e të dhënave personale”, Ligji nr. 9887, datë 10.03.2008, i ndryshuar me Ligjin nr. 48/2012, datë 26.04.2012

Ky ligj mbron të drejtën e njerëzve për **privatësinë** e tyre duke përcaktuar një sërë rregullash për mbrojtjen dhe përpunimin ligjor të të dhënave personale ose çfarëdolloj informacioni që lidhet me identitetin e një individi. Në kontekstin e këtij ligji, përpunimi i të dhënave personale i referohet çdo veprimi që ka lidhje me mbledhjen, organizimin, ruajtjen, përdorimin ose shpërndarjen. Ky ligj nuk është shkruar posaçërisht për studime që janë bazuar mbi historinë gojore. Por, është një ligj organik që mbulon, gjithashtu, përdorimin e të dhënave nga institucionet publike dhe ato private.

Sipas këtij ligji, ata që përpunon ose kontrollojnë të dhënat personale duhet të kenë parametra të përcaktuar qartë për mbledhjen dhe përdorimin e këtyre të dhënave, duke përfshirë edhe përcaktimin se përse u nevojitet ky informacion (nëse ai është sensitiv ose jo) dhe, për sa kohë planifikojnë ta përpunojnë këtë informacion. Përveç kësaj, individët ose institucionet që planifikojnë të punojnë me të dhënat personale duhet të kërkojnë paraprakisht pëlqimin e deklaruar, përpara se të veprojnë me të dhënat personale. Veçanërisht, ky ligj kërkon të mbrojtë të drejtat e individëve lidhur me konfidencialitetin, të kuptojë qëllimin e mbledhjes së të dhënave dhe të informohet se si do të përpunohen të dhënat e tyre.

Individët dhe organizatat, të cilët në mënyrë formale kontrollojnë dhe aksesojnë të dhëna personale të të tjerëve duhet të njoftojnë Zyrën e Komisionerit për të drejtën e informimit dhe për mbrojtjen e të dhënave personale. Nëpërmjet një formulari online (http://www.idp.al/wp-content/uploads/2017/02/formular_njoftimi-1.pdf)

Më shumë informacione mbi Zyrën e Komisionerit dhe ligjin nr. 9887 gjenden në faqen e tyre të internetit: <http://www.idp.al/>.

Edhe nëse ky ligj nuk mund të zbatohet drejtpërdrejt në një projekt të historisë gojore ose në një detyrë shkolle, ai paraqet të dhëna të rëndësishme mbi mënyrën se si duhet t’i qasemi personave që duam të intervistojmë.

Para se të nisni udhëtimin tuaj për të përfshirë dëshmitë e historisë gojore në studimin që do kryeni ose në programin shkollor, kujtohuni të keni parasysh këto tre gjëra:

1. *A do ta publikoni identitetin e individëve që do intervistoni?*
2. *Cilat mund të jenë rreziqet e mundshme për pjesëmarrësit në studimin tuaj? Nëse po, çfarë do të bëni për t’i minimizuar ato?*
3. *A ka ndonjë protokoll apo ligj vendas që duhet të keni parasysh? Nëse jo, vazhdoni të respektoni të drejtat e individëve dhe të kërkonit pëlqimin e tyre përmes deklaratës me shkrim.*

Deri këtu, kemi paraqitur një arsyetim të origjinës së historisë gojore, nevojën për të konsideruar implikimet etike, si dhe të kuptojmë të drejtat e pjesëmarrësve në projektin tonë. Kapitulli 3 do të trajtojë disa hapa bazë, por shumë të nevojshëm për të zhvilluar intervistat e historisë gojore. Gjithashtu, ky kapitull do të eksplorojë në detaje shumë praktike disa çështje që janë ngritur në këtë kapitull, si: nevoja për të diskutuar mbi projektin me të intervistuarit e mundshëm dhe marrja e pëlqimit të tyre për t’u përfshirë në projekt, si dhe arritja e një marrëveshjeje mbi mënyrën se si do të përdoren të dhënat e tyre.

Për të lexuar më tej, lutemi të kontaktoni me
Institutin për Demokraci, Media dhe Kulturë

www.idmc.al

dhe rishikimi i të gjithë arritjeve dhe sfidave të fazës së planifikimit dhe zbatimit të projektit. Qëllimi i kryerjes së vlerësimit është të përcaktojë pikat e forta dhe të dobëta e projektit, ndonjëherë me qëllim të zbatimit të gjetjeve nga vlerësimi në projektet e ardhshme.

BIBLIOGRAFIA

Abu-Lughod, Lila. 2008. *Writing Women's Worlds: Bedouin Stories*. Berkeley: University of California Press.

American Historical Association. 2004. "Statement on Oral History and Institutional Review Boards." <https://www.historians.org/jobs-and-professional-development/statements-standards-and-guidelines-of-the-discipline/statement-on-oral-history-and-institutional-review-boards>.

Anderson, Kathryn & Dana C. Jack. 2003. "Learning to listen: interview techniques and analyses" in *The Oral History Reader*, edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library. 157 -170.

Bourdieu Pierre. 1997. "Das Elend der Welt." Zeugnisse und Diagnosen alltäglichen Leidens an der Gesellschaft, Konstanz (fq 773-802).

Boyd, Douglas A., Janice W. Fernheimer, and Rachel Dixon. 2015. "Indexing as Engaging Oral History Research: Using OHMS to "compose history" in the writing classroom." *The Oral History Review*, 42(2): 352-367.

Frisch, Michael. 2003. "Oral history and Hard Times: a review essay" in *The Oral History Reader*, edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library. 29-37

Grele, Ronald J. 2003. "Movement without aim: methodological and theoretical problems" in *The Oral History Reader*, edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library. 38-52

Haley, Alex. 2003. "Black History, oral history and genealogy" in *The Oral History Reader*, edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library. 9-20

Johnson, Melencia M. and Philip B. Mason. 2017. "Just Talking about Life": Using Oral Histories of the Civil Rights Movement to Encourage Classroom Dialogue on Race." *Teaching Sociology*, 45(3): 279-289.

Kati, Fabian. 2014. *Formësi i Kujtesës Kolektive: Kryengritjet e Malësisë së Madhe (1945-1946)*. Tiranë: Universiteti Europian i Tiranës.

Kuhn, Cliff and Marjorie L. McLellan. 2006. "Voices of Experience: Oral History in the Classroom." *Preparing the Next Generation of Oral Historians: An Anthology of Oral History Education*, edited by Barry A. Lanman and Laura M. Wendling. Lanham, Maryland: Altamira Press. E-reader edition.

Lanman, Barry A. 2006. "The Oral History Experience: A Model for use of oral history in education." *Preparing the Next Generation of Oral Historians: An Anthology of Oral History Education*, edited by Barry A. Lanman and Laura M. Wendling. Lanham, Maryland: Altamira Press. E-reader edition.

Lanman, Barry A. and Laura M. Wendling. 2006. *Foundation Preparing the Next Generation of Oral Historians: An Anthology of Oral History Education*. Edited by Barry A. Lanman and Laura M. Wendling. Lanham, Maryland: Altamira Press. E-reader edition.

Lleshanaku, Luljeta and Agron Tufa. 2014. *Zërat e Kujtesës, Vëllimi I*. Tiranë: ISKK.

- 2015. *Zërat e Kujtesës, Vëllimi II*. Tiranë: ISKK.
- 2016. *Zërat e Kujtesës, Vëllimi III*. Tiranë: ISKK.
- 2018. *Zërat e Kujtesës, Vëllimi IV*. Tiranë: ISKK.

Mack, Natasha; Cynthia Woodsong; Kathleen M. MacQueen; Greg Guest; and Emily Namey. 2005. *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. Family Health International, <https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/Qualitative%20Research%20Methods%20-%20A%20Data%20Collector%27s%20Field%20Guide.pdf>.

Mlynar, Jakub. 2016. "Analysing Oral Histories: Social Roles and Narrative Self-Regulation in Holocaust Survivors' Testimonies." SAGE Publications, Ltd. 2-7.

Mëhilli, Elidor. 2017. *From Stalin to Mao: Albania and the Socialist World*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

Morrissey, Charles T. 2003. "On oral history interviewing" in *The Oral History Reader*, edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library, 101-113

Mulleti, Fatbardha Saraçi. 2014. *Dhimbe 3*. : Tiranë: Shtëpia Botuese Ilar.

Oral History Association and American Historical Association. 2003. "Policy Statement." <https://www.historians.org/jobs-and-professional-development/statements-standards-and-guidelines-of-the-discipline/statement-on-oral-history-and-institutional-review-boards>.

Oral History Association. 2012. "Is your oral history legal and ethical?" <http://www.ohs.org.uk/advice/ethical-and-legal/5/#interview-clarification>

Passerini, Luisa. 2003. "Work ideology and consensus under Italian fascism" in *The Oral History Reader* edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library, 53-62

Pollock, Della. 2005. "Introduction: Remembering" in *Remembering: Oral History Performance*, edited by Jacquelyn Dowd Hall, Della Pollock, and Fred Halliday. New York: Palgrave Macmillan, 1-19

Rouverol, Alicia. 2005 . "Trying To Be Good: Lessons in Oral History and Performance" in *Remembering: Oral History Performance*, edited by Jacquelyn Dowd Hall, Della Pollock, and Fred Halliday. New York: Palgrave Macmillan, 19-45

Popular Memory Group. 2003. "Popular memory: theory, politics, method" in *The Oral History Reader*, edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library, 75-86

Portelli, Alessandro. 2003. "What makes oral history different" in *The Oral History Reader* edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library, 63-74

Ritchie, Donald. 2001. "Institutional Review Boards and Oral History." *Oral History Association Newsletter* 35, 4.

Sangster, Joan. 2003. "Telling our stories: feminist debates and the use of oral history" in *The Oral History Reader* edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library, 87-100

Sommer, Barbara W & Mary Quinlan. 2009. *The Oral History Manual, second edition*. Lanham, Maryland: AltaMira Press.

Sánchez, L. 2010. "Positionality." In B. Warf (Ed.), *Encyclopedia of geography* (pp. 2258-2258). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. doi: 10.4135/9781412939591.n913

Stein, Alan H. and Marie Scatena. 2006. "Stud's Place in Oral History Education." *Preparing the Next Generation of Oral Historians: An Anthology of Oral History Education*. Edited by Barry A. Lanman and Laura M. Wendling. Lanham, Maryland: Altamira Press. E-reader edition.

Stone, Elizabeth. 2013. "Teaching Oral History in a College-Level "New Wave Immigrant Literature" Course." *The Oral History Review*. 40(2): 332-362.

Thiessen, Janis. 2014. "From Faith to Food: Using Oral History to Study Corporate Mythology in Canadian Manufacturing Firms." *Oral History*, 42(1): 59-72.

Thompson, Paul. 2003. "The voice of the past: oral history" in *The Oral History Reader*, edited by Robert Perks & Alistair Thomson. Taylor & Francis e- Library, 21-28

Tobbell, Dominique. 2016. "Teaching with Oral histories." *Bulletin of the History of Medicine*, 90(1): 128-135.

Webb, Sharon; Chris Kiefer; Ben Jackson; James Baker; and Alice Eldridge. 2017. "Mining Oral History Collections Using Music

Information Retrieval Methods." *Music Reference Services Quarterly*, 20(3-4): 168-183.

Yow, Valerie Raleigh. 2005. *Recording Oral History - A Guide for the Humanities and Social Sciences*, Second Edition. Walnut Creek, California: AltaMira Press.

Zieren, Gregory R. 2011. "Negotiating between Generations: A Decade of Experience Teaching Oral History." *The Oral History Review*, 38(1): 158-174.

2006. Foxfire and the Foxfire Approach: Excerpts from the Publications of the Foxfire fund, Inc. *Preparing the Next Generation of Oral Historians: An Anthology of Oral History Education*. Edited by Barry A. Lanman and Laura M. Wendling. Lanham, Maryland: Altamira Press.

2006. "Excerpts from Oral History and the Law: "Teaching Considerations" and "Institutional Review Boards and the Law." *Preparing the Next Generation of Oral Historians: An Anthology of Oral History Education*. Edited by Barry A. Lanman and Laura M. Wendling. Lanham, Maryland: Altamira Press.

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Instituti për Demokraci, Media dhe Kulturë
Manual mbi historinë gojore: ide e praktika për nxënës,
mësues dhe *studiuës të rinj* / Instituti për Demokraci, Media
dhe Kulturë.

- Tiranë : IDMC, 2018
96 f. : me foto ; 14.8x21 cm.
Bibliogr.

ISBN 978-9928-4482-1-7

1.Historia gojore 2.Intervista 3.Manuale
303.686 (035)

ISBN 978-9928-4482-1-7

